

Papp Endre

Lángoszlop, Úr, ómega és alfa, ormótlan sárcipő

Mennyi maradandó sort, mondatot kapott a magyar irodalom az ars poeticáktól!
A legkihívóbbat talán Petőfitől:

*Előre hát mind, aki költő,
A néppel tűzön-vízen át!
Átok reá, ki elhajtja
Kezéből a nép zászlaját,
Átok reá, ki gyávaságból
Vagy lomhaságból elmarad,
Hogy, míg a nép küzd, fárad, izzad,
Pihenjen ő árnyék alatt!*

Nemcsak a XIX. század költői érezhették e lobogó szavak miatt magukat kényelmetlenül, későbbi századok verselői – mondhatják bár: minő anakronizmus... – sem térhettek-térhetnek ki az erkölcsi impeatívusz hatása elől.

Arany János természetesen sokkal visszafogottabb, intése bölcs mesteremberre vall:

*„Költő hazudj, de rajt’ ne fogjanak”;
Mert van egy példa, hogy: a sánta eb...
A sánta költő még keserveesebb.*

Fejedelmi poéta úri gesztusa is lehet az önvallomás. Ady Endre utolsó magyar-ként óriássá növeszti a költői ént:

*A tolakodó Gráciát ellöktem,
Én nem bővésznék, de mindennek jöttem,
A Minden kellett s megillet a Semmisem.*

PAPP ENDRE (1967) kritikus, a *Hitel* főszerkesztője.

*Én voltam Úr, a Vers csak cifra szolga,
Hulltommal hullni: ez a szolga dolga,
Ha a Nagyúr sírja szolgálakat követel.*

Babits Mihály magát emésztő (szikár alak) belső vívódása szelídítheti (ha valakinek az kell) a személyesség kultuszát:

*Én maradok: magam számára börtön,
mert én vagyok az alany és a tárgy,
jaj én vagyok az ómega s az alfa.*

S felelhet erre rögtön a József Attila-i öntudat:

*Én túllépek e mai kocsmán,
az értelemig és tovább!
Szabad ésszel nem adom ocsmány
módon a szolga ostobát.*

*Ehess, ihass, ölelhess, alhass!
A mindenséggel mérd magad!
Sziszegve se szolgállok aljas,
nyomorító hatalmakat.*

S itt van egy keleti tanoktól megérintett Próteusz, aki nem Én-nel kezdi a versszakot, ha magáról szól. Ő Weöres Sándor.

*Az okosak ajánlják: legyen egyéniséged.
Jó; de ha többre vágysz, legyél egyén-fölötti,
vedd le nagy-költőiséged, ormótlan sárcipődet,
szolgálj a géniusznak, add néki emberséged,
mely pont és végtelenség: akkora, mint a többi.*

Ottlik Géza precíz analízise már az alkotótársra, a nyelvre tereli a figyelmet:

„A regényíró az értelmezésekben, magyarázatokban, nézetekben, gondolati tartalmakban nem bízik és nem bízza rájuk magát. Nem a butaságoktól és a bődületes tévedésektől óvakodik – ezeket talán még szívesen is látja –, hanem az okos és helytálló, neki is tetsző véleményekre ügyel, nehogy készpénznek vegye őket. Noha a regényből sokszor ki lehet olvasni ilyen – egyféle vagy többféle, független vagy akár egymásnak ellentmondó – jelentéseket, ezek csak hasonló rangú összetevő alkatrészek benne a többi építőelemével: kövek, malter, esetleg állványzat. Ugyanúgy, ahogy a regény magát a nyelvet sem – hogy úgy mondjam – tisztességes módon használja, nem közvetlen közlésre, hanem építőanyagként, ábrázolásra, a maga kézzelfogható valóságában, szőröstül-bőrös-

tül – elvont jelentésénél és mondattani szabályainál teljesebb és érzékenyebb realitásban –, kijátszva a nyelv szemantikai pontatlanságát és a szintaxisában inherens világkép – valóságértelmezés – tarthatatlan elnagyoltságát, sőt hamiságát. Majdnem azt mondtam: tűrhetetlen konkurenciáját. A regény nyelvennemi tartalmakat igyekszik létrehívni.”

S nem lehet teljes a mégoly alkalmi összeállítás sem a múlt századvégi illúzióvesztés hangja nélkül. Mint amilyen, például, a Yorick bőrébe bújt Baka István groteszk fintora:

*Anus-arcú időkben írom én
s eresztem szélnek arsch poeticámat
Hamlet halott a Múza rusnya vén
szipa s reám fenekedik a bánat*

*a vár fokán merengek állva mint
az alkonyat borának fokolója
keblem kiholt csupán egy árva fing
szárnyal belőlem kéményről a gólya*

A múlt példáitól ösztönözve ars poeticákat kértünk szerzőinktől. Összeállításunkban kortárs írók-költők művészi hitvallásával szembesülhet az olvasó. Ma, mikor majd’ mindenki önkifejez, önmutogat és -megvalósít, vagy azonosságát kutatja szüntelen, más (teoretikus vonzalmától rabul ejtve) magára közvetítődő tapasztalatként tekint, s „tetten” saját személyét sosem éri – vajon van-e sajátos irodalmi formája, esztétikuma az önmegfogalmazásnak? Mit ad most nekünk a legintimebb beszédhelyzet, az önértelmezés kitarulkozása?

